'וְלֹא הִכּוּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי נִשְׁבְּעוּ לָהֶם נְשִׂיאֵי הָעֵדָה' (יהושע ט יח), והטעם שלא נשאלו הנשיאים על שבועתם, כיון שנשבעו להם בפני רבים, ושבועה או נדר שנעשו ברבים אין להם הפרה.

מבררת הגמרא: וְכַמָּה הוא שיעור של 'רַבִּים', שהנודר בפניהם אין לו הפרה. מביאה הגמרא מחלוקת: רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, שְׁלֹשָׁה, שנאמר לגבי טומאת זבה (ויקרא טו כה) 'וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים', ו'יָמִים' היינו שְׁנַיִם, שמיעוט לשון רבים היא שנים, ו'רַבִּים' היינו שְׁלֹשָׁה ימים, הרי ששלשה מכונים 'רבים'. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, עֲשָׂרָה נחשבים רבים לענין נדר, שהרי בפסוק שממנו לומדים דין זה, 'עֵדָה' כְּתִיב בֵּהּ, שנשבעו להם 'נשיאי העדה', ולשון 'עדה' האמורה בכל מקום היא עשרה אנשים.

עתה מבארת הגמרא את מחלוקת התנאים השייכת לסוגייתנו: 'רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל נֵדֶר שֶׁצָּרִיךְ חֲקִירַת חָכָם לֹא יֵחָזֵר, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֲדַרבָּה, לֹא אָסְרוּ צָרִיךְ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ'. ומבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפְּלְגִי – באיזו סברא נחלקו רבי מאיר ורבי אלעזר. מבארת הגמרא: לדברי שניהם טעם המשנה שלא יחזיר את אשתו הוא מחשש קלקול, שלאחר שתינשא לאחר יאמר שאם היה יודע שניתן להתיר את הנדר לא היה מגרשה, רַבִּי מֵאִיר סָבַר, אָדָם רוֹצֶה שֶׁתִּתְכַּוֵּן אִשְׁתּוֹ בְּבֵית דִּין, כלומר, אין אדם מקפיד על כך שאשתו הולכת לחכם שיתיר את נדריה, ולכן אם הוציא את אשתו מחמת נדרים שחכם יכול להתירם, יוכל לומר שאילו היה יודע זאת לא היה מגרשה, ומחשש שיטען כן תקנו חכמים שאינו יכול כלל להחזירה, אבל בנדר שהבעל עצמו יכל להפר, ולא הפר, אינו יכול לקלקלה, ולכן לא אסרו עליו להחזירה קודם שנשאת לאחר. וְרַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר, אֵין אָדָם רוֹצֶה שֶׁתִּתְכַּוֵּן אִשְׁתּוֹ בְּבֵית דִּין, ולכן בנדר שצריך חקירת חכם לא יוכל הבעל לטעון שאם היה יודע זאת לא היה מגרשה, כיון שאין אדם רוצה שתלך אשתו לחכם להתיר נדריה, וכיון שאין בנדר זה חשש קלקול היה ראוי לומר שיכול להחזירה, אך גזרו גם בנדר זה, משום נדר שאינו צריך חקירת חכם, שבו יכול הבעל לומר שאם היה יודע שהוא יכול להפירו לא היה מגרשה. וזה המקור למה שאמר רבה לעיל (עד:) בישוב הסתירה בין הברייתות בענין מקדש אשה בתנאי שאין עליה נדרים, והלכה לחכם והתירן, שהברייתא האומרת שהיא מקודשת סוברת כרבי מאיר שאין אדם מקפיד על הליכת אשתו לחכם להתיר את נדריה, והברייתא האומרת שאינה מקודשת סוברת כרבי אלעזר, שאדם מקפיד על כך.

הגמרא מביאה עתה יישוב אחר לסתירה בין הברייתות, במקדש על תנאי שאין עליה נדרים, והיו עליה נדרים, והתירן החכם: רָבָא אָמַר, חָכָם – בברייתא השניה, שבה נאמר שאם הלכה לחכם והתיר את נדריה אינה מקודשת, בְּאִשָּׁה חֲשׁוּבָה – בת גדולים עָסְקִינַן, ואף לדעת הסוברים שאין הבעל מקפיד שתתבזה אשתו בבית דין, מכל מקום אינה מקודשת, משום דְּאָמַר הבעל, אף שהתירה את נדריה, מכל מקום איני רוצה באשה נדרנית, ואף איני רוצה להשהותה בינתיים ואם תידור אגרשנה, כיון דְּלֹא נִיחָא לִי דְּאִיתַּסַּר בְּקָרוֹבוֹתֶיהָ – איני רוצה להאסר בקרובותיה, והיינו באמה ובאחיותיה, שהם ממשפחה חשובה, אלא רצוני שלא יחולו הקדושין כלל, ואוכל לשאת את אמה או אחיותיה. אך בברייתא הראשונה, האומרת שאם חכם התיר את נדריה חלו הקדושין, מדובר באשה ממשפחה רגילה, וכיון שעתה אין עליה נדרים חלו הקדושין, ואם תמשיך לידור יוכל לגרשה, ואין לו הפסד בדבר.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: אִי הָכִי – אם כך, שהברייתא עוסקת באשה חשובה, יש להקשות, בְּסֵיפָא של ברייתא זו, דְּקָתָנֵי בה, אֲבָל הוּא – האיש, שֶׁקִּידֵּשׁ אשה על מנת שאין עליו נדרים, ובאמת היו עליו נדרים, ולאחר הקדושין חָלַךְ אֵצֶל חָכָם וְהִתִּירוֹ, או שקדשה על מנת שאין בו מומין, והיו בו מומין, ולאחר הקדושין הלך אֵצֶל רוֹפֵא אוֹתוֹ, מְקוּדֶּשֶׁת. ואם מדובר באשה חשובה, לֵיתָנֵי – היה לתנא לומר גם בסיפא שלגבי תנאי של נדרים אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְלֵימָא – והיינו מבארים זאת, דְּקָאָמַר בְּאָדָם חָשׁוּב עָסְקִינַן, דְּאַף שהתיר את נדריו, מכל מקום אָמְרָה – יכולה האשה לטעון איני רוצה בעל נדרן, ואף איני רוצה לשהות עמו ואם ידור שוב יגרשני, כיון דְּלֹא נִיחָא לִי דְּאִיתַּסַּר בְּקָרוֹבֶיהָ – איני רוצה להאסר בקרוביו, והיינו באביו ואחיו, שהם בני משפחה חשובה, ורצוני שיתבטלו הקדושין לגמרי.

מתרצת הגמרא: האשה אינה יכולה לטעון טענה זו, משום דְּאִיחֵי – האשה, אין יחוס המשפחה חשוב בעיניה, אלא בְּכָל דְּהוּ נִיחָא לָהּ – נוח לה לדור עם כל בעל שהוא, והיינו כְּדבריו דְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, דרך הנשים לומר משל זה, טָב לְמֵיתַב טָן דּוּ – טוב יותר לשבת שנים יחד, עם כל בעל שהוא, מִלְּמֵיתַב אַרְמְלוּ – מאשר לשבת לבד באלמנה. ולכן אצלה לא שייכת טענה זו, שאינה רוצה להאסר בקרוביו.

* * *

אגב מימרא זו של ריש לקיש, מביאה הגמרא מימרות נוספות של האמוראים בענין זה שנח לאשה בכל בעל שהוא: אַבָּיֵי אָמַר, אפילו אשה דְּשׁוּשְׁמָנָא נַבְרָא – שבעלה קטן במראהו כנמלה, מכל מקום כּוּרְסֵיהּ בֵּי חַרְאֲתָא רָמֵי לָהּ – מושיבה את כסאה בין השרות בנות החורין, כלומר, בין הנשים החשובות, כאומרת 'גם לי בעל כמותכן'. רַב פָּפָּא אָמַר, דְּנָפְקָא נַבְרָא – אשה שבעלה 'מנפק', מנער את הצמר מפסולת, שאומנות מאוסה היא, מכל מקום תִּיקְרֵיהּ בְּסִיפֵּי בָּבָא וְתֵיתֵיב – תקרא לו לשבת עמה על מפתן הבית לעיני כל, ואינה מתביישת בו. רַב אַשִׁי אָמַר, אפילו אשה דְּקַלְפָא נַבְרָא – שבעלה הוא ממשפחה שיש בה דופי ושמץ פסול, לֹא בָּעֵי – אינה מבקשת ממנו אפילו טָלָפְחֵי [–עדשים] לְבשל בְּקִידְרָא [–קדרה], שהוא מאכל פשוט וקל להשיגו, ואין בו חסרון כיס כל כך, אלא רק רוצה שיקרא שמו עליה שהוא בעלה.

מסיימת הגמרא ומבארת את הטעם בכך: תָּנָא בברייתא, וְכוּלָּן – כל הנשים הנשואות לבעלים פחותים ושפלים, ובכל זאת מראות להם חיבה, אין זה אלא מפני שִׁמְּזוֹנוֹת עם אחרים, וְתוֹלוֹת בְּבַעֲלֵיהֶן את העובר שנתעברו מן הזונות, ולכן נוח להן להנשא אפילו לבעלים כאלו.

* * *

שנינו במשנה: 'כָּל מוּמִין שֶׁפּוֹסְלִין וְכוּ' בכהנים פוסלין בנשים'. הגמרא מביאה ברייתא בענין מומים נוספים הפוסלים באשה: תָּנָא בברייתא, הוֹסִיפוּ עָלֶיהָן – על המומין שפוסלין בכהנים ובנשים, מומין נוספים הפוסלין רק בנשים, זֵיעָה – אשה המזיעה תמיד, וְשׁוֹמָא – כתם כהה בעור, וְרֵיחַ רע הנודף מֵהַפֶּה.

מקשה הגמרא: וְהָנֵי, בְּכַהֲנֵי לֹא פָּסְלֵי – וכי מומין אלו אינם פוסלין בכהנים, כפי שמשמע מהברייתא. וְהָתְנַן במשנה (בכורות מא.) בענין מומין הפוסלין את הבהמה מקרבן, הַנֶּזֶק, וְהַחוֹלֶה, וְהַמְּזוּהָם. וּתְנַן במשנה אחרת (שם מג.), מוּמִין אֵלּוּ הפוסלין את הבהמה מקרבן, בֵּין אם הן מומין קְבוּעִין שנשארים לעולם, וּבֵין אם הן מומין עוֹבְרִין – שעשויים להתרפא, פְּסוּלִין אף בְּאָדָם – פוסלים הם אף את הכהן מלעבוד בבית המקדש. הרי ש'מזוהם', שבכללו גם זיעה וריח הפה, פוסל בכהנים.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן, בברייתא שמשמע ממנה שאין הזיעה פוסלת את הכהנים, מדובר בְּזֵיעָה עוֹבֶרֶת, ולכן אם לא היתה עליו בשעת העבודה, עבודתו כשרה. וְכָאן, במשנה ששנינו בה שמזוהם פסול לעבודה, היינו בְּזֵיעָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת, אלא מצויה בו תמיד, אף בשעה שעובד בבית המקדש, ולכן עבודתו פסולה.

תירוץ נוסף: רַב אַשִׁי אָמַר, 'זֵיעָה' אַ'מְּזוּהָם' קָא רָמֵית – וכי בדעתך להקשות סתירה בין מום של זיעה המוזכר בברייתא לבין מום של מזוהם המוזכר במשנה, והרי אין זה אותו המום, ש'מזוהם' היינו שגופו מסריח תמיד אף ללא זיעה, ולכן פוסל בכהנים, ואילו הָתָם, בזיעה, לִנְבֵי כֹּהֲנִים אינה פוסלת, כיון דְּאָפְשָׁר לְעַבְּרָהּ – להעבירה, בְּקִיּוּהָא דְּחַמְרָא – ביין קהה וחמוץ, קודם שיעבוד בבית המקדש. וּמֵרִיחַ הַפֶּה נַמִּי [–גם כן] אֶפְשָׁר – יכול הכהן למונעו, על ידי דְּנָקֵט

המשך בעמוד רמד

פֵּילְפְּלָא בְּפוּמֵיהּ – שישים פלפל בפיו כדי להעביר את הריח, **וְעָבִיד עֲבוֹדָה** – ויעבוד כך בבית המקדש, **אֲבָל לִנְבֵי אִשָּׁה, לָא אִפְּשָׁר** – אין תקנה לזיעתה או לריח רע היוצא מפיה, שכן בעלה מדבר עמה בכל עת, ואינה יכולה לעשות כך כל הזמן.

* * *

שנינו בברייתא שגם שומא היא מום הפוסל בנשים ואינו פוסל בכהנים, הגמרא דנה באיזו שומא מדובר. מבררת הגמרא: **הַאי שׁוּמָא** – שומא זו, הנחשבת כמום אצל האשה, **הֵיכִי דָּמְיָא** – באיזו שומא מדובר, **אִי דְּאִית בָּהּ שֵׂעָר** – אם מדובר כשיש עליה שיער, **הרי הָכָא וְהָכָא** – בין בנשים ובין בכהנים **פְּסֻלָּה. וְאִי דְּלֵית בָּהּ שֵׂעָר** – ואם אין בה שיער, עדיין יקשה, **אִי שׁוּמָא גְּדוֹלָה הִיא, הָכָא וְהָכָא** – בין בנשים ובין בכהנים **פְּסֻלָּה, וְאִי שׁוּמָא קְטַנָּה הִיא, הָכָא וְהָכָא לֹא פְּסֻלָּה**, וכפי שיתבאר. ומביאה הגמרא את המקור לדינים אלו: **דְּתַנְיָא** בברייתא, בענין מומין הפוסלין בכהנים, **שׁוּמָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֵׂעָר, חֲרֵי זֶה מוּם**, ואם **אֵין בָּהּ שֵׂעָר**, אם היא **גְּדוֹלָה חֲרֵי זֶה מוּם**, ואם היא **קְטַנָּה אֵין זֶה מוּם. וְאֵיזוֹהִי גְּדוֹלָה**, הפוסלת, **פֵּרַשׁ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, עַד שתהיה גדולה כְּאֵיסָר הָאִיטַלְקִי** [–מטבע של כסף]. וכיון שהתבאר במשנה (עב:) שכל המומים הפוסלים בכהנים פוסלים בנשים, הרי אף לענין שומא הדין הוא כן, ואם כן קשה באיזו שומא אמרה הברייתא שהיא פוסלת רק בנשים ולא בכהנים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא**, הברייתא עוסקת **בְּשׁוּמָא הָעוֹמֶדֶת עַל פַּדַּחְתָּהּ** [–מצחה] של האשה, שהוא מקום גלוי, ולכן אף אם היא קטנה ואין בה שיער נחשבת למום הפוסל בה, ואילו בכהנים אין שומא כזו פוסלת.

תמהה הגמרא: **פַּדַּחְתָּהּ** – אם מדובר בשומא שבמצחה, **הרי רָאָה וְנִיפַּיִים הוּא** – ודאי ראה הבעל את השומא, ואף על פי כן התפייס בה והסכים לשאתה, וכיצד הוא יכול לטעון שזה מקח טעות. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, בְּעוֹמֶדֶת לָהּ** השומא **תַּחַת כִּפָּה** [–הכיסוי] **שֶׁל רֹאשָׁהּ, וְיוֹמְנִין דְּמִתְחֲזְיָא** – פעמים שהיא נראית, **וְיוֹמְנִין דְּלָא מִתְחֲזְיָא** – ופעמים שאינה נראית, ויתכן שלא ראה זאת הבעל עד אחר הנשואין, ומכל מקום הוא מקפיד עליה, כיון שלפעמים היא נראית, ולכן היא נחשבת למום הפוסל את האשה.

* * *

הגמרא מביאה מומים נוספים הפוסלים באשה: **אָמַר רַב חִסְדָּא, הָא מִילְּתָא, מְגַבְּרָא רַבָּה שְׁמִיעַ לִי** – דין זה, מאדם גדול שמעתיו, **וּמַנּוּ** – ומי הוא, **רַבִּי שֵׁילָא**, שאמר כך, אשה **שְׁנִשְׁכָּה כֶּלֶב** ופצעה, **וּלְאַחַר שֶׁהִתְרִפְּאָה הִפְצִיעַ נַעֲשָׂה מְקוֹמוֹ צְלֶקֶת, חֲרֵי זֶה מוּם.**

דין נוסף: **אָמַר רַב חִסְדָּא, קוֹל עֶבֶה בְּאִשָּׁה**, אם יש לאשה קול עבה מן הרגיל, **חֲרֵי זֶה מוּם. שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵךְ נָאוֶה'** (שה"ש ב יד), הרי שדרך האשה שקולה ערב, ואם קולה עבה זהו מום.

הגמרא דנה במום נוסף שיש באשה: **תָּנֵי רַבִּי נָתָן בִּירָאָה, בֵּין דַּדֵּי אִשָּׁה יש רוחב טֶפַח. סָבַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי, וסבר שפירוש לְמֵימַר** – רב אחא בנו של רבא ישב לפני רב אשי, **וסבר שפירוש** הברייתא הוא ששיעור **טֶפַח** נחשב **לְמַעְלְיוּתָא** – נוי הוא לאשה. **אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי**, ברייתא **זו לְנַבֵּי מוּמִין תַּנְיָא** – היא נשנית, כהמשך לברייתא שהובאה לעיל, שזיעה וריח הפה הם מומים הפוסלים באשה. מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** – מהו השיעור הראוי להיות בין דדיה, שהוא נוי לה. מבארת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי**, רוחב **שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת.**

ברייתא נוספת בענין זה: **תָּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, כָּל אִשָּׁה שֶׁדַּיֶּיהָ נִפְשָׁךְ** [–גדולים] **מִשֶּׁל חֲבֵרוֹתֶיהָ, חֲרֵי זֶה מוּם.** מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** – מה הוא שיעור ההפרש בינה לבין חברותיה כדי שיחשב הדבר מום. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי טְרִיסָא בַּר בְּרֵיהּ** [–בן בנו] **דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַשְׁמִיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי סבו**, אם היו דדיה גדולים משל חברותיה **טֶפַח**, זהו מום הפוסל בה. תמהה הגמרא: **וּמִי אִיכָּא כִּי הַאי גַּוְונָא** – וכי קיים מום כזה בנשים. משיבה הגמרא: **אִין** – אכן, יש מציאות כזו, **דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אֲנִי רָאִיתִי עַרְבָיָא** [–ישמעאלית] **אַחַת, שֶׁהִפְשִׁילָה** את **דַּדֶּיהָ לַאֲחוֹרֶיהָ, וְהֵנִיקָה אֶת בְּנָהּ.**

* * *

אגב דברי רבי מיישא בן בנו של רבי יהושע בן לוי, מביאה הגמרא מאמר נוסף משמו: נאמר בפסוק (תהלים פז ה), **'וּלְצִיּוֹן יֵאָמַר אִישׁ וְאִישׁ יֻלַּד בָּהּ וְהוּא יְכוֹנְנֶהָ עֶלְיוֹן'**, כלומר, לעתיד לבא כשיתקיים הפסוק (ישעיה סו ב) **'וְהֵבִיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם מִכָּל הַגּוֹיִם מִנְחָה לַה'**, שיביאו הגוים את עם ישראל מן הגולה לארץ ישראל, בכל מקום שימצאו שם אחד מישראל יאמרו, זה מבני ציון, נביאנו לשם, **וְאָמַר** על כך **רַבִּי מָרִיָּשָׁא בַּר בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי**, הטעם שנאמר בפסוק פעמיים **'איש'**, לרמז **שֶׁאֶחָד הַנּוֹלָד בָּהּ** – בציון, **וְאֶחָד הַמְצַפֶּה לְרְאוֹתָהּ**, על אף שלא נולד בה, שניהם ייקראו לעתיד לבא מבניה, ויביאום הגויים לציון.

הגמרא מביאה מאמר בשבח חכמי ארץ ישראל: **אָמַר אַבָּיֵי**, ואף על פי שהושוו בני חוץ לארץ המצפים לראות את ציון לבני ארץ ישראל, היינו לענין זכותם לעתיד לבא, אך מכל מקום **חַד מִינַּיְיהוּ עָדִיף כְּתַרֵי מִנַּיְן** – אחד מחכמי ארץ ישראל שקול בפיקחות ובחריפות כשנים מאתנו, חכמי חוץ לארץ. **אָמַר** על כך **רָבָא**, ומכל מקום, **חַד מִינַּן כִּי סָלִיק לְהָתָם** – כאשר אחד מאתנו, חכמי חוץ לארץ, עולה לארץ ישראל, **עָדִיף כְּתַרֵי מִינַּיְיהוּ** – הרי הוא שקול כמו שנים מחכמי ארץ ישראל. וראיה לכך, **דְּהָא רַבִּי יִרְמְיָה**, שעלה מבבל לארץ ישראל, **דְּכִי הֲוָה הָכָא לֹא הֲוָה יָדַע מַאי קָאָמְרִי רַבָּנָן** – כשהיה כאן, בבבל, לא היה מבין היטב את דברי החכמים, **וְהֵיכָא מִרְבָּה בְּשְׁאֵלוֹת, וּבְכֹל זְאת כִּי סָלִיק לְהָתָם** – כשעלה לארץ ישראל, **קָרֵי לָן 'בַּבְלָאֵי טִפְּשָׁאֵי'** – כינה אותנו 'הבבלים הטיפשים', ואילו חכמי ארץ ישראל שהיו שם קודם אינם קוראים לנו כך, ומוכח שכשעולה אחד מחכמי בבל לארץ ישראל הרי הוא שקול כשנים מהם.

משנה

במשנה הקודמת (עב:) התבאר שהמקדש אשה ללא תנאי, ונמצאו בה מומים, צריכה גט, אך אין לה כתובה. משנתינו עוסקת באשה שיש בה עתה מומים, ואין ידוע אם היו בה מומים אלו קודם הקדושין, או שנולדו בה לאחר הקדושין: נערה שנתקדשה לאיש בחזקת שלימה, ונמצא שחָיוּ **בָּהּ מוּמִין, וְעוֹדָהּ** – בזמן שהיא עדיין ארוסה ונמצאת **בְּבֵית אָבִיהָ**, והבעל טוען שמא היו בה מומים אלו קודם הקדושין, והטעתו, ואין לה כתובה, ואילו אביה אומר שנולדו בה המומים לאחר שהתקדשה, וכיון שבעת הקדושין כשהתחייב בכתובתה לא היו בה מומים אלו, הרי חל חיובו לגמרי, ואם הוא מגרשה אינה מפסידה כתובתה, הדין הוא **שֶׁהָאָב צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה** בעדים, **שֶׁמִּשֶּׁנִּתְאָרְסָה** – שלאחר האירוסין **חָיוּ** – נולדו **בָּהּ מוּמִין הַלָּלוּ, וְ'נִסְתַּתְּמָה שַׁדְּהוּ'**, כלומר, כאילו נשטפה שדהו של הבעל במים והוזקה, ואף כאן נולדו בה מומים והפסיד הבעל, ואינו יכול להפטר מכתובתה. ואם אין האב מביא ראיה לדבריו, פטור הבעל מכתובתה. אך אם נמצאו בה המומין לאחר **שֶׁנִּכְנְסָה לְרְשׁוּת הַבַּעַל** בנשואין, **הַבַּעַל צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה** בעדים **שֶׁעַד שֶׁלֹּא נִתְאָרְסָה** כבר **חָיוּ בָהּ מוּמִין אֵלּוּ**, **וְהתברר שֶׁהָיָה מְקֹחוֹ מֻקָּח טָעוּת**, ועל דעת כן לא התחייב בכתובתה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – אימתי יכול הבעל לטעון שהיו בה המומין לפני האירוסין, **וּמקחו מקח טעות, רַק בְּמוּמִין שֶׁבַּפָּתַח**, שיכול הבעל לומר שלא ראה אותם קודם שנשאה.

אֲבָל בְּמוּמִין שֶׁבְּגָלוּי שנמצאו בה, **אֵינוֹ יָכוֹל לְטַעוֹן** שמקחו מקח טעות, כיון שאם היו בה מומים אלו קודם האירוסין, בודאי ראה אותם ועל דעת כן קידשה, ולכן אף אם יביא הבעל ראיה לדבריו, בין בעודה בבית אביה ובין כשנכנסה לרשותו, חייב בכתובתה.

מוסיפה המשנה: **וְאִם יֵשׁ מָרְחָץ בְּאוֹתָהּ הָעִיר, אַף עַל מוּמִין שֶׁבַּפַּרְהֶסְיָא אֵינוֹ יָכוֹל לְטַעוֹן** שמקחו מקח טעות, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹדְקָהּ בְּקִרְבּוֹתֶיהָ** – על ידי שמבקש מקרובותיו לפני האירוסין שיבדקוה במרחץ, ואם נמצא שיש בה מומים, בודאי ידע על כך והתרצה בה.

* * *

גמרא

לעיל בפרק ראשון (יב:) נחלקו תנאים בדינו של הנושא אשה בחזקת בתולה ומצאה בעולה, והאשה אומרת שנאנסה לאחר האירוסין ולא הפסידה כתובתה, ואילו הבעל טוען שמא נבעלת לפני האירוסין והיה זה מקח טעות. רבן גמליאל סובר שהאשה נאמנת, ורבי יהושע סובר שאינה נאמנת. וטעם מחלוקתם [לפי הביאור השני בגמרא שם], שלדעת רבן גמליאל יש לאשה 'חזקת הגוף' שנולדה בתולה, וחזקה זו מסייעת לה שנאנסה בזמן המאוחר ביותר, והיינו לאחר האירוסין. ואילו טענו של רבי יהושע הוא כיון שיש לבעל 'חזקת ממון' על כסף הכתובה שהיא תובעת ממנו, ואין לחייבו ללא ראיה. הגמרא מבררת כדעת מי סוברת משנתינו.

שנינו במשנה: 'היו בה מומין ועודה בבית אביה, האב צריך להביא ראיה שמשנתארסה היו בה מומין הללו ונסתחפה שדהו'. הגמרא מבררת כדעת מי סוברת משנתינו. מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא** – הטעם שיש לאשה זו כתובה, הוא רק משום **דְּמַיְיתֵי** [–שמביא] **הָאָב רְאָיָה** לדבריו, שנולדו בה המומין לאחר האירוסין, **הָא** – אבל **אִם לֹא מַיְיתֵי הָאָב רְאָיָה** לדבריו, **הַבַּעַל מְהֵימַן** – נאמן לטעון שהיו בה המומין לפני האירוסין, וכיון שמקחו מקח טעות אין לה כתובה, **מַנִּי** – כדעת מי נשנתה משנה זו, **כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא, דְּאָמַר** לעיל (יב:) לגבי אשה שהתקדשה בחזקת בתולה ונמצאה בעולה, **'לֹא מִפְיָּה אָנוּ חַיִּין'** – אין אנו מאמינים לטענתה שנאנסה לאחר שהתקדשה, משום שחזקת ממון של הבעל עדיפה על חזקת הגוף שיש לה, והוא הדין שבמשנתנו עדיפה חזקת הממון של הבעל על חזקת הגוף של האשה, שהיא מוחזקת כמי שנולדה ללא מומין. אמנם לפי זה קשה, **אֵימָא** – אמור ופרש את **הַסֵּיפָא** של משנתינו, אם **נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל** בנשואין, ורוצה הבעל להפטר מכתובתה בטענה שהיו בה מומים אלו קודם האירוסין, **הַבַּעַל צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה** לכך, ומשמע, **טַעֲמָא דְּמַיְיתֵי הַבַּעַל רְאָיָה** – רק אם יביא הבעל עדים שהיו בה מומים אלו קודם האירוסין יפטר מכתובתה, **הָא לֹא מַיְיתֵי** – אבל אם לא יביא **הַבַּעַל רְאָיָה, הָאָב מְהֵימַן** שנולדו בה המומין לאחר האירוסין והבעל חייב בכתובתה, **אֲתָאן** – באנו בדין זה לְשיטת **רַבָּן גַּמְלִיאֵל, דְּאָמַר** שהאשה **נֶאֱמֶנֶת** בטענתה שנאנסה תחת בעלה, ומשום שחזקת הגוף שיש לה עדיפה מחזקת הממון של הבעל, ואף כאן האב נאמן לומר שנולדו בה המומים לאחר האירוסין מחמת חזקת הגוף שמסייעת לו, וחזקה זו עדיפה מחזקת הממון של הבעל, ונמצא שדיני משנתינו סותרים זה את זה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, תַּבְרָא** – דיני משנה זו מקשים ומשברים זה לזה, ולכך צריך לומר **שְׁמִי שֶׁשָּׁנָה זוֹ, לֹא שָׁנָה זוֹ**, אלא הדין הראשון, שבלא ראיה מפסידה האשה את כתובתה, היינו כרבי יהושע, ואף אם היא בבית בעלה עליה להביא ראיה שנולדו בה המומים לאחר האירוסין. והדין השני, שללא ראיה חייב הבעל בכתובתה, הוא כרבן גמליאל, ואפילו אם היא בבית אביה, על הבעל להביא ראיה שהיו בה מומים אלו קודם האירוסין.

אגב שהוזכרה מחלוקת תנאים זו, מביאה הגמרא את ביאורו של רבא בשיטת רבי יהושע, שחזקת ממון עדיפה על חזקת הגוף: **אָמַר רָבָא, לֹא תֵּימָא** – אל תאמר **שֶׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לֹא אָזַיל בָּתַר** – אינו הולך אחרי **חֲזָקָה דְּגוּפָא כְּלָל**, וכל חזקה אחרת מכריעה נגדה, אין הדבר כן, **אֶלָּא, כִּי לֹא אָזַיל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בָּתַר חֲזָקָה דְּגוּפָא**, היינו רק **הֵיכָא דְּאִיכָּא** – במקום שיש נגדה **חֲזָקָה דְּמָמוֹנָא**, משום שהוא סובר שחזקת ממון עדיפה משאר חזקות, **אֲבָל הֵיכָא דְּלֵיכָּא** – במקום שאין **חֲזָקָה דְּמָמוֹנָא, אָזַיל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בָּתַר חֲזָקָה דְּגוּפָא** להכריע כמותה, ואף נגד חזקות אחרות. ומוכיח זאת רבא, **דְּתַנְיָא** בברייתא לגבי נגעי גוף, שנתנה בהם התורה שני סימני טומאה, 'בהרת', והיינו שהעור הפך להיות לבן, ומחמת כן נראה בעמוק משאר העור, וכן שיהיו בתוך הנגע שתי שערות לבנות, הדין הוא **שֶׁאִם הַבַּהֶרֶת** היתה **קוֹדֶם לְשֵׂעָר לָבָן**, נעשה האדם **טָמֵא** מוחלט. אולם **אִם הַשֵּׂעָר לָבָן הָיָה קוֹדֶם לְבַהֶרֶת**, האדם **טָהוֹר**, משום שאין זה סימן טומאה. ואם היה טמא האדם מחמת נגע אחר, ואחר כך נולדו בו סימנים אלו של בהרת ושער לבן, אך יש **פָּחֹת** איזה מהם קדם, הרי הוא **טָמֵא** מספק מחמת נגע זה, אף אחר שנטהר מנגעו הראשון, כיון שמעמידים אותו על חזקתו שטמא הוא מחמת הנגע הראשון שהיה בו. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בַּהֶה. וּמַאי 'כֵּהֶה'** – מה כוונת רבי יהושע באומרו שהנגע 'כהה', האם כוונתו שדינו כנגע שהוכהה ממראיתו מארבעה מראות נגעים, שהוא טהור, או שכוונתו שאמנם אינו במראה הלבן שבהם, אך דינו ככהה שבהם, שהוא טמא ודאי, ושלא כתנא קמא שמטמא רק מספק, **וְאָמַר רָבָה**, כוונת רבי יהושע **בַּהֶה, וְטָהוֹר**, והיינו משום שמעמידים אותו על חזקת הגוף, שלא היה נגע טמא במקום זה, ולכן תולים שבאה הבהרת אחרי השער הלבן ואין זה סימן לנגע מוחלט. הרי שרבי יהושע סובר שהולכים אחר חזקת הגוף להכריע בספיקות, ואף שיש כאן חזקת טומאה המתנגדת לחזקת הגוף כאמור.

הגמרא חוזרת לקושייתה לעיל שדיני המשנה סותרים זה את זה. מתרצת הגמרא באופן נוסף: **רָבָא אָמַר**, באמת אין הרישא והסיפא חולקים, אלא כל המשנה שנויה כדעת רבן גמליאל שהלכה כמותו, שחזקת הגוף עדיפה על חזקת ממון. והטעם **בְּרֵישָׁא**, שאם נמצאו בה מומין כשהיא ברשות האב, אין האב נאמן שהמומין נולדו לאחר האירוסין, אף שחזקת הגוף מסייעת לו, משום שיש חסרון בחזקת הגוף, שהרי **כָּאן נִמְצְאוּ וְכָאן הָיוּ**, כלומר, כיון שנמצאו בה המומים כשהיא ברשות אביה, אנו אומרים שכאן היו קודם לכן, לפני האירוסין, ואין לה כתובה. **וְסֵיפָא נַמִּי**, כיון שנמצאו בה המומין אחר שנכנסה לרשות הבעל, אנו אומרים **שָׁכָּאן נִמְצְאוּ וְכָאן הָיוּ**, כלומר, כיון שנמצאו ברשות בעלה, בזמן שמעשי ידיה ומציאתה שלו, אין ראיה שנולדו קודם לכן, ברשות האב, אלא יתכן שנולדו ברשות הבעל, וכיון שכך יש להעמידה על חזקת הגוף, שנולדו בה המומים עתה, כשהיא ברשות הבעל, ויש לה כתובה.

מקשה הגמרא: **אִיתְּיבֵיהּ אַבָּיֵי** לרבא, כיצד אתה אומר שאם נמצאו המומין ברשות האב אין הולכים אחר חזקת הגוף, אלא אומרים שכאן נמצאו וכאן היו, והרי שנינו במשנתינו, **נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל** ונמצאו בה מומין, **הַבַּעַל צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה** לכך **שֶׁעַד שֶׁלֹּא תִּתְאָרֵם הָיוּ בָהּ מוּמִין אֵלּוּ, וְהָיָה מַקַּח טָעוּת. ויש לדייק,** שדווקא אם הביא הבעל ראיה שהיו בה המומין **עַד שֶׁלֹּא תִּתְאָרֵם, אֵין** – נפטר הבעל מכתובתה, אך אם הביא עדים שראו את המומין **מְשֶׁתִּתְאָרֵם, לֹא** – אינו נפטר, כיון שיתכן שנולדו לאחר האירוסין, **וּלדברי רבא קשה, אֲמַאי** – מדוע אין הבעל נפטר מכתובתה, **לֵימָא** – נאמר גם כאן סברא זו, **שֶׁכָּאן** – ברשות האב **נִמְצְאוּ**, שהרי אף לאחר האירוסין היא ברשות אביה, **וְכָאן הָיוּ** – נולדו ברשות אביה, קודם האירוסין. אלא ודאי שאין סברת 'כאן נמצאו כאן היו' מריעה את כח חזקת הגוף, ויש לבאר את המשנה כתירוצו של רבי אלעזר לעיל, שהרישא והסיפא של משנתינו לא נאמרו כדעת תנא אחד, אלא הרישא כרבי יהושע והסיפא כרבן גמליאל, שנחלקו האם חזקת הגוף עדיפה או חזקת ממון עדיפה, והדין המבואר בסיפא של 'נכנסה לרשות הבעל', היינו כרבן גמליאל שחזקת הגוף עדיפה מחזקת ממון, ולכן אין עדי הבעל מועילים כשהם מעידים שראו בה מומים לאחר האירוסין, כיון שחזקת הגוף מכריעה שנולדו המומים לאחר האירוסין.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבא, אין זו קושיא, ובאמת כשראו

המשך בעמוד רמו

עדים שהיו בה מומים לאחר האירוסין היה ראוי לומר 'כאן נמצאו כאן היו', ולהוכיח שנולדו בה המומים ברשות אביה, וקודם האירוסין, אך באופן זה, שהעדים ראו את המומים **מְשֻׁנְּתָארָכָה**, יש סברא אחרת להוכיח שנולדו המומים לאחר האירוסין, **מְשׁוּם דְּאֵיבָא לְמֵימַר** – שיש לומר בזה **חֲזָקָה, שאֵין אָדָם שׂוֹתֶה כְּכוֹס אֶלָּא אִם כֵּן בּוֹדְקוֹ**, ומשל הוא, כלומר, אין אדם נושא אשה עד שיבדקנה היטב ממומים, **וְהַאי** – ובעל זה, **בודאי רָאָה וְניפַּיֵים הוּא** – ראה את המומים קודם שנשאה, והתרצה בה והתחייב לה כתובה למרות מומיה, אלא שעתה הוא חוזר בו ורצונו לגרשה ולהפטר מכתובתה.

חזר אביי והקשה לרבא: **אִי הָכִי**, שחזקה זו מוכיחה בודאות שהבעל ידע שיש בה מומים והתפייס לישא אותה ולהתחייב בכתובתה, אף באופן שהביא הבעל עדים שהיו בה המומין **עַד שֶׁלֹּא תִּתְאָרֵם, נַמִּי** – גם כן יתחייב בכתובתה, משום שבודאי ראה אותם והתרצה, ואילו מהמשנה משמע שאם יעידו עדים שהיו בה מומים אלו קודם האירוסין, פטור הבעל מכתובתה. **אֶלָּא** ודאי **אָמְרִינַן**, שיש **חֲזָקָה שאֵין אָדָם מְיַפֶּיֶים בְּמוּמִין**, ולכן כשיש עדים שהיו בה המומים קודם האירוסין, נפטר מכתובתה, ואם כן **הָכָא נַמִּי** – אף כאן, באופן שהעדים מעידים שראו את המומים לאחר האירוסין, נאמר שמחמת 'כאן נמצאו כאן היו' מסתבר שנולדו המומים ברשות האב, קודם האירוסין, וכנגד החזקה שאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו, יש חֲזָקָה **שאֵין אָדָם מְיַפֶּיֶים בְּמוּמִין**, ומסתבר שלא בדקה כראוי.

תירץ רבא וביאר לו את דבריו: **אֶלָּא** ודאי שהטעם במשנה הוא גם משום חזקת הגוף, וכמו שהתבאר לעיל, אלא שנוסף על כך טעם שאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו, וממילא, באופן שיש עדים שהיו בה מומים אלו **מְשֻׁנְּתָארָכָה**, חייב הבעל בכתובתה, **מְשׁוּם דְּאֵיבָא תַּרְתֵּי** – כיון שיש לאב שתי חזקות, **חֲזָקָה** אחת היא **הַעֲמַד** את **הַגּוּף עַל חֶזְקָתוֹ** שנולדה שלימה, ורק עתה, לאחר האירוסין, נולדו בה מומים. **וְ**החזקה השניה, אפילו אם נאמר שהיו בה מומים קודם האירוסין, **חֲזָקָה אין אָדָם שׂוֹתֶה כְּכוֹס אֶלָּא אִם כֵּן בּוֹדְקוֹ, וְהַאי** – ובעל זה שנשאה אף שהיו בה מומים, **רָאָה וְניפַּיֵים הוּא. ומַאי אָמְרַתְּ** – וכיצד רצונך לדחות חזקה זו, מחמת שיש כנגדה **חֲזָקָה שאֵין אָדָם מְיַפֶּיֶים בְּמוּמִין, הָוֵי** – הרי זה